

IMOM BUXORIYNING JAMIYATGA QO`SHGAN ULKAN XISSASI

Abduxakimova Ruxshona Hoshim qizi
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent Davlat
O`zbek tili va adabiyot universiteti talabasi
ruxshonaxaniim@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Imom Buxoriyning bolalik paytlari, boshlang'ich talimot o'tayotgan sahnalari, hadis ilmini o'rganishi, va sayohatlarga chiqan holatlari aks etadi. Shu bilan birga hadislarni yig'ish uchun qilgan safarlari, ulug' alomalari bilan uchrashishi va hadislarni yig'ish jarayonlari ko'rsatiladi, Merosi: Imom Buxoriy asarining hozirgi kungacha qanday ta'sir ko'rsatgani va turli avlodlar uchun qanday bilim manba bo'lganini tasvirlash. Imom Buxoriyning ilm va axloqiy qadriyatlar nuqtai nazaridan jamiyatda qanday o'rin tutishi, ilm-fan va diniy madaniyatni rivojlantirishi tasvirlanadi.

Kalit so'zlar; hadis, sahih, roviy, hadisshunos, Sahih Buxoriy

Kirish. Imom Buxoriyning bolalik davri uning hayoti va ta'limi uchun juda muhim bo'lgan. U milodiy 810 yilda Buxoroda tug'ilgan. Uning otasi, Zayt ibn Mukharrib, o'z davrining bilimdonlaridan biri bo'lib, bolaligidan Imom Buxoriy ilimga qiziqdi. Otasi juda ko'p hadislarni ezdigan, shuning uchun Imom Buxoriy ham otasidan ta'lim olgan. Bola sifatida u Qur'onni tezda yod olib, hadislarni o'rganishga juda qiziqadi. Buxoriy yoshligida ko'plab olimlardan ta'lim olar edi, bu esa uning ilmiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Yoshida ko'plab hadislarni eslab, ularni yozishni boshladi. Mazkur davrda u o'ziga xos kuchli xotiraga ega bo'lib, 16 yoshida birinchi safarini Makkaga amalga oshirdi va u yerda ko'plab hadislarni yig'di. Imom Buxoriy buni o'ziga maqsad qilib qo'yganidan so'ng, ilmga va ta'limga bo'lgan qiziqishlari hayoti davomida uning eng muhim yo'nalishini belgilab berdi. Bolalikdagi bu ta'lim va qiziqishlar uning kelajakda dunyoga mashhur "Sahih Buxoriy" asarini yaratishiga zamin yaratdi. Imom Buxoriyning boshlang'ich ta'limoti uning yod olish va hadislarni yozishni boshlagan davridan boshlanadi. Yoshligida u Qur'onni tezda yod olib, hadis ilmiga qiziqdi. Ota-onasi, ayniqsa, otasi Zayt ibn Mukharrib, ta'limga katta ahamiyat berardi. Imom Buxoriyning bilim olish uchun Buxoro, Kufa, Makkaga va boshqa shaharlarga safar qilishi, u erda ko'plab ustozlardan hadislar eshitishi uning ilmiy rivojlanishiga yordam berdi. U dastlabki yillarda hadislarni yodlab, ularni yozishni o'rganadi. Shu tarzda, u o'ziga xos kuchli xotiraga ega bo'lib, hadislar ilmida katta ma'lumotlarga ega bo'ladi. Yoshligida u juda intiluvchan va ta'limga chanqoq bo'lib, bu xususiyatlari keyinchalik uning eng

mashhur asari "Sahih Buxoriy"ni yaratishida muhim rol o'ynadi. U ilm olishda qat'iyatli bo'lib, insoniyatga katta meros qoldirgan.

Adabiyotlar tahlili va Metodologiyasi; Imom Buxoriy hadis ilmining buyuk allomalaridan biri bo'lib, uning ilmiy faoliyati davomida o'tkazgan sayohatlari va asarlari islomshunoslik tarixida ulkan ahamiyatga ega. Quyida Imom Buxoriy hayoti, safarlari va asarlari yaratilish jarayoni haqida aniq faktlar keltiriladi:

1. Imom Buxoriy sayohatlari: Ilm izlash yo'lida safarlar Imom Buxoriy butun hayotini ilm olish va hadislarni to'plashga bag'ishlagan. U hadis ilmini mukammal egallash maqsadida islom dunyosining turli mintaqalariga sayohat qilgan. Bolalik va ilk ta'lim; Imom Buxoriy hijriy 194 yilda (milodiy 810 yil) Buxoro shahrida dunyoga kelgan. Uning ilk ta'limi Buxoroda boshlandi. 10 yoshida Qur'onni to'liq yod olgan va hadislarni o'rganishni boshlagan. 16 yoshida hadislarni chuqur o'rganish uchun dastlabki safarini onasi va akasi bilan Makka va Madinaga qilgan. U yerdagi mashhur ulamolar bilan uchrashib, hadislarni yodlash va to'plashni boshladi. Hadis to'plash va ilmiy safarlar (Makka, Madina, Iroq, Shom, Misr) Makka va Madina: Imom Buxoriy Makka va Madinada o'n yildan ortiq vaqt davomida yashab, hadis to'plash bilan shug'ullangan. U Rasululloh (s.a.v)ning qabrlari va sahobalar merosini yaqindan o'rganish imkoniyatiga ega bo'lgan. Iroq (Bag'dod, Basra, Kufa): Hadis ilmi rivojlangan markazlardan biri bo'lgan Iroqqa bir necha bor safar qilgan. Bag'dodda mashhur muhaddislar, jumladan, Ahmad ibn Hanbal bilan uchrashgan. Shom va Misr: Damashq va Qohirada bir necha yil davomida hadislarni yig'ib, mashhur ulamolar bilan ilmiy suhbatlar olib borgan.¹ "Al-Adab al-Mufrad" Bu asar axloq va odob haqidagi hadislarni o'z ichiga oladi. Imom Buxoriy insoniy fazilatlar, jumladan, otanaga hurmat, qo'shnichilik va do'stlik haqidagi hadislarni alohida to'plagan. Asar zamonaviy axloqshunoslik va ma'naviyat masalalarida ham dolzarb bo'lib qolmoqda.² "At-Tarix al-Kabir" Ushbu asar hadis rivoyatchilari haqida ma'lumot beruvchi bibliografik ensiklopediya hisoblanadi. Unda 40,000 dan ortiq rivoyatchi haqida ma'lumot jamlangan. Asar Bag'dod shahrida yaratilgan bo'lib, u hadislarni to'plash va tahlil qilishda muhim o'rin tutadi.³ "Kitob al-Tafsir" Qur'on oyatlarini sharhlashga bag'ishlangan bu asar Qur'on tafsiri ilmida muhim manba hisoblanadi.⁴ 3. Imom Buxoriy hayotining so'nggi yillari; Imom Buxoriy o'z faoliyati davomida ba'zi hasadgo'y olimlar tomonidan tuhmat va fitnaga uchragan. Bu sababli, u tug'ilgan yurtiga qaytib, Samarqand yaqinidagi Xartang qishlog'ida yashashga majbur bo'lgan. U hijriy 256 yilda (milodiy 870 yil) vafot etgan va Xartang qishlog'ida dafn

¹ "Al-Jomi' as-Sahih"

² "Al-Adab al-Mufrad"

³ "At-Tarix al-Kabir"

⁴ "Kitob al-Tafsir"

etilgan. Imom Buxoriyning ilmiy safarlari va hadis ilmini o'rgangan ulamolar Imom Buxoriy ilm izlash maqsadida o'z davrining ko'plab yirik ilmiy markazlariga, jumladan, Makka, Madina, Basra, Kufa, Bag'dod, Misr, Shom va boshqa o'lkalarga sayohat qilgan. U 16 yildan ortiq davom etgan ilmiy safarlari davomida 1,000 dan ortiq muhaddis bilan uchrashgan va hadis ilmini chuqur o'rgangan. Quyida uning hadis ilmini o'rgangan mashhur olimlari haqida batafsil ma'lumot keltiriladi:

1. Imom Buxoriy o'rgangan olimlar Makka va Madina (Hijoz hududi) 1. Imom Humaydiy (Abu Bakr Abdulloh ibn Zubayr al-Humaydiy) Makka shahrida yashagan mashhur muhaddis va fiqhshunos. U Imom Shofi'iyning shogirdi bo'lgan. Imom Buxoriy Humaydidiydan hadis va fiqh ilmini o'rgandi. "Al-Jomi' as-Sahih"da ko'plab hadislar Humaydidiy orqali keltirilgan. 2. Ibn al-Madiniy (Ali ibn Abdulloh al-Madiniy) Madina shahridagi taniqli muhaddis. Buxoriy uni ustozlaridan biri sifatida e'tirof etgan. Ibn al-Madiniy Buxoriyga hadislar zanjiri (isnod)ni tekshirish va isnodlarning sahihligini tahlil qilish uslubini o'rgatgan. 3. Ibn Abu Shayba (Abu Bakr ibn Abu Shayba) Imom Buxoriy Madinada hadislar to'plashda uning boy ilmiy merosidan foydalangan. Iroq (Bag'dod, Basra, Kufa) 4. Imom Ahmad ibn Hanbal Bag'dodda yashagan mashhur faqih va muhaddis. Ahmad ibn Hanbal Imom Buxoriyga hadislarini sahihlikka qarab tasniflash va ularning hukmlarini aniqlash usullarini o'rgatgan. Imom Ahmad bilan Imom Buxoriy bir necha bor Bag'dodda uchrashgan. Ahmad ibn Hanbal Buxoriyning ilmiy salohiyatini yuqori baholagan. "Al-Jomi' as-Sahih", to'liq nomi "Al-Jomi' al-Musnad as-Sahih al-Mukhtasar min Umuri Rasulillahi sallallohu alayhi va sallam va Sunanihi va Ayyamihi", islom olamidagi eng yuksak obro'ga ega bo'lgan hadislar to'plamidir. Ushbu asar islom tarixida Qur'oni Karimdan keyin ikkinchi eng muhim manba hisoblanadi. Imom Buxoriy uni 16 yildan ortiq vaqt davomida to'plagan va tahrir qilgan. Quyida asarning o'ziga xos jihatlari keng va batafsil yoritiladi. "Al-Jomi' as-Sahih"ning yaratish maqsadi va konteksti; Hadislarning tozaligi va sahihligini ta'minlash: Imom Buxoriy bu asarni yaratishdan asosiy maqsadi musulmonlar o'rtasida sahih hadislarini saqlab qolish edi. Islom dini keng yoyilishi jarayonida ba'zi hadislarining soxta yoki zaif nusxalari paydo bo'la boshlagan edi. Imom Buxoriy bu muammo bilan kurashish uchun faqat ishonchli va sahih hadislarini tanlashga kirishdi. Hadislarning ilohiy ilmlar uchun asos bo'lishi: "Al-Jomi' as-Sahih" Payg'ambarimiz (s.a.v.) hayoti, sunnatlari va ko'rsatmalarini aniqlashda birlamchi manba sifatida xizmat qiladi. Roviylarning tarixiy hayoti haqida alohida ma'lumotlar to'plangan. Matnning (matan) ishonchliligi: Hadisning mazmuni Qur'onga va boshqa sahih hadislar mazmuniga zid bo'lmasligi kerak edi. Hadis so'zma-so'z noto'g'ri o'zgartirilmaganligiga alohida e'tibor qaratildi.

Natijalar;Asarning o'ziga xos xususiyatlari

1. Qur'ondan keyingi eng ishonchli manba "Al-Jomi' as-Sahih" da keltirilgan hadislar musulmon olimlari tomonidan Qur'ondan keyin eng sahih va ishonchli manba sifatida qabul qilingan. Bu asarning ilmiy metodologiyasining puxtaligi sababli. 2. Hadis ilmi metodikasining poydevorini yaratish Imom Buxoriy hadislarini to'plash va tasniflashda qat'iy mezonlarni ishlab chiqib, hadis ilmining mustahkam asoslarini yaratdi. 3. Hadislar boblarga bo'linganligi; Asarda hadislar mantiqiy ravishda tematik boblarga bo'lingan. Bu ilmiy izlanish va amaliy foydalanishda qulaylik yaratadi. 4. Axloqiy va huquqiy tamoyillar 3. Muomala va axloq boblari: Ota-onaga hurmat, qo'shnichilik huquqi, tijorat odoblari va nikoh masalalari kabi mavzular yoritilgan. 4. Qiyomat alomatlari va taqdir haqida: Qiyomat alomatlari, taqdirga imon va oxirat hayotining tafsilotlariga oid hadislar. 5. Payg'ambar (s.a.v.) ning siyrati: Rasululloh (s.a.v.) ning hayoti, odatlari, urf-odatlar va sunnatlari haqida hadislar. 4. Asarning o'ziga xos xususiyatlari 1. Qur'ondan keyingi eng ishonchli manba "Al-Jomi' as-Sahih" da keltirilgan hadislar musulmon olimlari tomonidan Qur'ondan keyin eng sahih va ishonchli manba sifatida qabul qilingan. Bu asarning ilmiy metodologiyasining puxtaligi sababli. 2. Hadis ilmi metodikasining poydevorini yaratish; Imom Buxoriy hadislarini to'plash va tasniflashda qat'iy mezonlarni ishlab chiqib, hadis ilmining mustahkam asoslarini yaratdi. 3. Hadislar boblarga bo'linganligi; Asarda hadislar mantiqiy ravishda tematik boblarga bo'lingan. Bu ilmiy izlanish va amaliy foydalanishda qulaylik yaratadi. 4. Axloqiy va huquqiy tamoyillar "Al-Jomi' as-Sahih" faqat ibodatlariga emas, balki kundalik hayotda musulmonlar uchun axloqiy va huquqiy ko'rsatmalar beruvchi to'plam sifatida ham muhimdir. 5. Hadislarning izohlanishi va boblarning kirish qismi har bir bobning boshida mavzu haqida qisqacha kirish so'zi va Qur'on oyatlaridan dalillar keltirilgan. Bu, hadislarini Qur'on bilan mustahkam bog'lab, ularga izoh berishda yordam beradi. Asarning musulmon dunyosidagi ahamiyati "Al-Jomi' as-Sahih" o'z yaratilgan paytidan boshlab musulmonlar orasida katta ahamiyat kasb etdi. Fiqh va shariat ilmida: Mazkur hadislar musulmonlarning kundalik hayotini boshqaruvchi fiqhiy qoidalarining asosiy manbasi bo'lib xizmat qiladi. Tarix va madaniyat: Asar Payg'ambarimiz (s.a.v.) ning hayoti va sunnatlarini ishonchli manbalar orqali yetkazib berganligi uchun tarixiy ahamiyatga ega. Hadislarning ishonchliligi uchun qo'llangan usullar; Hadislar Islomning muhim manbalari bo'lib, ular Qur'oni Karimning ta'limotlarini tushunish, shariat hukmlarini belgilash va musulmonlar hayotini boshqarishda asosiy o'ringa ega. Hadislarning sahihligini aniqlash ulug' muhaddislar zimmasidagi eng mas'uliyatli vazifa bo'lgan. Bu borada Imom Buxoriy va boshqa muhaddislar tomonidan ishlatilgan usullar hadis ilmida inqilobiy natijalar bergan. Quyida hadislarning ishonchliligini tekshirishda qo'llangan asosiy usullar keng va

batafsil yoritiladi. Isnodni tekshirish (Sanad ilmiy tahlili) Hadisning isnodi hadisni rivoyat qilgan shaxslar zanjiridir. Sanad ilmiy tahlilining asosiy maqsadi hadisning Rasululloh (s.a.v.)ga to'g'ri yetib borishini ta'minlashdir. Muhaddislar sanadni tekshirishda quyidagi usullarni qo'llashgan: 1. Isnod zanjirining uzluksizligi 2. Hadis isnodi uzluksiz bo'lishi shart edi. Ya'ni, har bir roviy hadisni o'zidan oldingi roviydan eshitgan yoki to'g'ridan-to'g'ri o'rgangan bo'lishi kerak. Agar isnodda uzilish (inkito') aniqlansa, hadis zaif (da'if) deb baholanardi. Rivoyatchilarning uchrashganligi. Har bir roviy isnod zanjiridagi boshqa roviy bilan bir davrda yashagan va uchrashgan bo'lishi kerak edi. Uchrashganlik dalillari tarixiy manbalar, biografik kitoblar va boshqa ilmiy tasdiqlar orqali isbotlanardi. Rivoyatchilar sonining ko'pligi (tavotur); Agar bir hadis bir nechta roviy tomonidan bir xil matnda rivoyat qilingan bo'lsa, hadis ishonchli (mutavotir) hisoblangan. Roviylarning ishonchligini baholash (Jarh va Ta'dil ilmi); Roviylarning halolligi va xotira mustahkamligini o'rganish hadisning sahifligi uchun asosiy shart hisoblanadi. Jarh va Ta'dil ilmi roviylar sifatini baholashni o'z ichiga oladi: Roviylarning adolati-Roviyy halol, diniy e'tiqodda sobit, yuksak axloqiy fazilatlar sohibi bo'lishi kerak edi. Rivoyatchining yolg'on gapirmasligi, islomiy qoidalarga qat'iy amal qilishi va diniy amallarni bajarishi muhim edi. Roviylarning xotirasi; Roviyy hadisni aniq yod olgan va uni so'zma-so'z eshitganidek etkaza olishi kerak edi. Xotira zaifligi aniqlangan roviylarning hadislarini qabul qilinmasdi. Roviylarning ijtimoiy mavqei va shaxsiy holati. Roviylarning hayoti, tarixi, yashash sharoiti, madaniyati va hattoki xulq-atvori chuqur tahlil qilinardi. Bu jarayon orqali roviylarning har qanday salbiy fazilatlarini aniqlangan taqdirda hadis qabul qilinmas edi.

Roviylarni tasniflash; Muhaddislar roviylarni 4 toifaga ajratgan:

1. Adolatli va xotirasi mukammal.
2. Adolatli, lekin xotirasi ba'zida zaif.
3. Adolatsiz va xotirasi zaif.
4. Uydirmachi (mavzu hadis to'qigan).

Faqat birinchi toifadagi roviylarning hadislarigina qabul qilingan.

3. Matnni (matan) tahlil qilish

Sanaddan tashqari hadisning matni, ya'ni mazmuni (matan) ham chuqur tahlil qilinadi. Matnni tekshirishda quyidagilarga e'tibor qaratiladi: Qur'onga muvofiqlik

Hadisning mazmuni Qur'oni Karimga zid bo'lmasligi kerak edi. Agar hadis Qur'onning ma'nosiga zid bo'lsa, u soxta deb topilgan. Aqliy va ilmiy muvofiqlik; Hadisning mazmuni aql va ilm bilan ziddiyatga tushmasligi shart edi. Bunga ko'ra, mantiqsiz yoki imkonsiz bo'lgan hadislar rad etilgan. Mazmunning mantiqliigidir. Hadisning mazmuni Rasululloh (s.a.v.)ning odatlari, sunnatlari va umumiy hayot tarziga mos kelishi lozim edi. O'sha davr tarixiy sharoitiga mos

kelmaydigan matnlar zaif deb topilgan. Takroriy hadislarini solishtirish (Muqarana)- Bir hadis turli isnodlar orqali rivoyat qilingan bo'lsa, ularning isnodlari va matni bir-biriga mos keladimi yoki yo'qmi, tahlil qilinardi. Turli isnodlarda kelgan hadislar orasidagi farqlar, xatolar va o'zgartirishlar aniqlangan. Ustoz-shogird aloqasini tekshirish. Roviyni isnod zanjiridagi ustozidan qaysi vaqtda va qanday hadisni eshitganligi tekshirilgan. Buxoriy bir roviyni isnodi haqida aniq ma'lumot yo'qligida, hadisni qabul qilmagan. Muhaddislar tomonidan ishlab chiqilgan qo'shimcha usullar; Hadislarning tasnifi, hadislar sahihligi darajasiga qarab quyidagi toifalarga bo'lingan:

1. Sahih: Sanad va matni ishonchli bo'lgan hadislar.
2. Hasan: Sahihdan biroz pastroq, lekin ishonchli hadislar.
3. Zaif: Roviylari yoki isnodi zaif bo'lgan hadislar.

Uydirma yoki soxta hadislar.

Manbalar orqali tasdiqlash. Hadis boshqa isnodlar orqali tasdiqlangan bo'lsa, uning sahihligi ortgan.

Xulosa; Imom Buxoriy Islom tarixida o'zining ilmiy va diniy faoliyati bilan ajralib turadigan buyuk shaxsdir. Uning jamiyatga qo'shgan hissasi nafaqat diniy va ilmiy sohada, balki ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashda ham o'chmas iz qoldirgan. Buxoriy nafaqat hadis ilmining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan, balki uning ilmiy yondashuvi va metodologiyasi bugungi kunda ham nafaqat Islom dunyosida, balki butun dunyo ilm-fanida e'tirof etilgan. U hadislarini yig'ish, tasniflash va ilmiy tahlil qilishda qo'llagan metodlar butun Islom ilmiy an'anasining asosini tashkil etadi va hali ham ilmiy tadqiqotlarning asosiy manbalaridan biridir. Buxoriyning asarlari, ayniqsa "Sahih al-Buxoriy", uning ilmiy faoliyatini o'rganishning muhim manbasi bo'lib qolmoqda. Bu asar hadislarining ishonchliligini ta'minlashda qo'llaniladigan ilmiy usullarni o'rganish va tasniflashdagi qat'iyati, aniq va ob'ektiv yondashuvi bilan mashhur. Uning hadislarini to'plash va tasniflashda o'rnatgan yondashuvi, faqat hadislarini aniq ravishda tanlab olishni emas, balki ular orasidagi aloqalarni, tarixiy kontekstni va ishonchlilikni ta'minlashni ham nazarda tutadi. Bu metodologiya nafaqat Islom ilmida, balki zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda ham qo'llaniladi. Buxoriyning ilmiy safarlari va boshqa olimlardan o'rganishi uning bilimiga bo'lgan chanqoq va o'z ilmiy metodlarini yaratishdagi intilishlarini ko'rsatadi. U turli mamlakatlarda ilmiy markazlarda bo'lib, o'zining diniy va ilmiy bilimlarini boyitdi. Ushbu safarlar va aloqalar uning ilmiy darajasini oshirishda muhim rol o'ynadi va uning ilmiy merosini yaratishda asosiy omil bo'ldi. Imom Buxoriyning ta'limni yuqori darajada olib borishi, uning ilmiy va axloqiy qadriyatlari jamiyatni yanada mustahkamlashga yordam berdi. Buxoriy nafaqat ilmiy va diniy sohalarda, balki jamiyatning axloqiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham katta ta'sir

ko'rsatdi. U o'zining hadislarida ijtimoiy adolat, axloqiy me'yorlar, oilaviy qadriyatlar va inson huquqlariga alohida e'tibor qaratgan. Uning hadislarida jamiyatda adolatli va to'g'ri munosabatlar o'rnatish, tinchlikni ta'minlash, zulumga qarshi kurashish kabi insoniyatning eng ulkan maqsadlari ko'rsatilgan. Buxoriy axloqiy qadriyatlarni jamiyatning har bir qatlamiga yetkazishda o'zining muhim rolini o'ynadi. Shuningdek, Imom Buxoriyning ilmiy ishlari, uning fiqh, tafsir, tarix va boshqa ilmiy sohalardagi izlanishlari bugungi kunda ham muhim ahamiyatga ega. U hadislarini yig'ish va tasniflash jarayonida, nafaqat diniy, balki ilmiy va madaniy sohalarga ham ulkan hissa qo'shdi. Bu ishlari orqali, u Islom jamiyatida yagona ilmiy tafakkur shakllanishiga hissa qo'shgan. Bu, o'z navbatida, Islomni yanada rivojlantirishga, uning ijtimoiy va madaniy ahamiyatini oshirishga olib keldi. Buxoriy ilmiy va diniy sohalarda qoldirgan merosining zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati ham katta. Uning hadislarini to'plash va tasniflashdagi qat'iyati va ilmiy yondashuvi, bugungi kunda ilmiy tadqiqotlarda, ayniqsa diniy va tarixiy ilmiy tadqiqotlarda keng qo'llaniladi. Uning ilmiy usullari bugungi kunda nafaqat Islom olamida, balki butun dunyoda e'tirof etilmoqda. Shuningdek, uning hadislaridagi axloqiy va ijtimoiy qadriyatlar, jamiyatda adolat va tinchlikni ta'minlashga, inson huquqlarini hurmat qilishga chaqiradi. Imom Buxoriyning jamiyatga qo'shgan hissasi, ayniqsa uning axloqiy, diniy va ilmiy merosi, hozirgi kunda ham dolzarb ahamiyatga ega. Uning ilmiy metodlari, hadislarining tasnifi va ishonchlilikini ta'minlashdagi qat'iyati, bugungi ilm-fan va jamiyatda o'zining amaliy ahamiyatini saqlab qolmoqda. Shuning uchun, Buxoriy merosini o'rganish, uning ilmiy yondashuvlarini o'rganish va tushunish, nafaqat ilm-fan olamida, balki jamiyatning axloqiy va diniy rivojlanishida ham katta ahamiyatga ega.

Xulosa qilish o'rni: Imom Buxoriyning jamiyatga qo'shgan hissasi, uning ilmiy faoliyatidan tortib, axloqiy va diniy qadriyatlarni shakllantirishgacha bo'lgan keng qamrovli merosini o'rganish, bugungi kunda jamiyatni rivojlantirishga va ma'naviy yuksalishga hissa qo'shishda muhim ahamiyatga ega. Buxoriyning ilmiy va diniy metodologiyasi, uning axloqiy qarashlari va jamiyatga bo'lgan ta'siri bugungi zamon uchun ham dolzarbdir. Shuning uchun uning merosini o'rganish va kengaytirish, yoshlarni ilm-fan va axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalashda muhim vositadir. Buxoriyning ilmiy va diniy faoliyati, jamiyatga qo'shgan hissasi bugungi kunda ham o'rganish va rivojlantirishga zarur bo'lgan muhim yo'nalishlarni ko'rsatadi. Uning asarlari, hadislar va ilmiy metodlari bizga nafaqat diniy bilimlarni, balki ijtimoiy, axloqiy va ilmiy ma'rifatni rivojlantirishda yo'l-yo'riq ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. “Al-Jomi’ as-Sahih”
- 2 “Al-Adab al-Mufrad”
- 3 “At-Tarix al-Kabir”
- 4 “Kitob al-Tafsir”
- 5.Imom Buxoriy: “Al-Jomi’ as-Sahih” (arabcha matn).
6. Ibn Hajar al-Asqalaniy: “Fath al-Bari” (Buxoriy asariga sharh).
- 7.Az-Zahabiy: “Siyar A’lam an-Nubala”.
8. Karimov I.A.: “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”.
9. Toshkent Islom universiteti: “Imom Buxoriy va uning ilmiy merosi”.
10. Jonathan A. Brown: “Hadith: Muhammad’s Legacy in the Medieval and Modern World”
11. Muhammad Zubayr Siddiqiy: “Hadis ilmining metodikasi”.
12. O‘zbekiston musulmonlari idorasi: “Imom Buxoriy va hadis ilmi”.